หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร กับ จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ในชนบทของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาดูว่า หัวหน้าครัวเรือนที่นำเอาเทคโนโลยีในระดับที่แตกต่างกันมาใช้ในการเกษตรกรรม จะมีแนวความคิดเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการแตกต่างกันหรือไม่ ประการใด ทั้งนี้ได้ตั้งสมมุติฐานหลักเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้ "หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตรในระดับที่สูงกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับที่ต่ำกว่า" และนอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ตั้งสมมุติฐานย่อยที่สามารถทดสอบความสัมพันธ์ โดยใช้ปัจจัยทางด้านอายุ การศึกษา รายได้ การมีไฟฟ้าใช้ในชุมชน และปัจจัยอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยนำเข้ามาประกอบเป็นเครื่องวัดระดับของการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรกรรม

การใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตรกับจำนวนบุตรที่ต้องการ

การที่บุคคลเปิดรับเทคโนโลยีในระดับที่แตกต่างกันนั้น แสดงให้เห็นถึงการมีบรรทัดฐาน ค่านิยมและรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันของบุคคลเหล่านั้นด้วย เช่น การยอมรับและนำเอาเทคโนโลยีทางด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการผลิต ย่อมทำให้ผลผลิตทางด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับปรุงเงื่อนไขของการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตที่ทันสมัยในกลุ่มเกษตรกร ผลที่ตามมาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านประชากรก็คือ เกษตรกรต้องการมีขนาดครอบครัวที่เล็กลง

จากการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ (ตารางที่ 3.1) พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในทุกกลุ่มอายุ ที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูง จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยน้อยกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ กล่าวคือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่ใช้เทคโนโลยีในระดับสูง ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.81 คน ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่ใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.91 คน นอกจากนั้นในตาราง

เดียวกันนี้ยังพบว่า อายุเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างในเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือน คือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป จะมีความต้องการมีจำนวนบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 15-44 ปี ทั้งในกลุ่มผู้ที่ใช้เทคโนโลยีในระดับสูงและในระดับต่ำ โดยหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไปต้องการมีบุตร 4.18 คน ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 15-44 ปี ต้องการมีบุตรเพียง 3.61 คน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกลุ่มคนที่มีอายุน้อยยังก้าวไปไม่ถึงวัฏจักรครอบครัว (family life cycle) ในขั้นที่ต้องการมีครอบครัวขนาดใหญ่แบบคนสูงอายุได้ หรือความแตกต่างนั้นอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อจำนวนบุตรในกลุ่มคนที่มีอายุน้อย ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ก็อาจเป็นไปได้ทั้งสองกรณี

เมื่อนำเอาระดับของการใช้เทคโนโลยีฯ เข้ามาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในทั้งสองกลุ่มอายุ ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยน้อยกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ เช่น หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูงต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.09 คน ส่วนผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.24 คน แต่มีข้อสังเกตก็คือ หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่ม 45 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่า หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะด้วยเหตุผลที่กล่าวแล้วข้างต้น กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทัศนคติที่มีต่อจำนวนบุตรในกลุ่มคนที่มีอายุน้อย (ดูตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามระดับการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ	อายุของหัวหน้าครัวเรือน		รวม
	15-44	45+	
การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.64(388)	4.24(313)	3.91(701)
การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.56(272)	4.09(232)	3.81(504)
รวม	3.61(660)	4.18(545)	3.87(1,205)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษา

การศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนมีทัศนคติที่ทันสมัย และมีผลกระทบต่อการรับนวกรรมทาง เทคโนโลยี ผู้ที่มีการศึกษาสูงย่อมมีแนวความคิดในการวางแผนชีวิตและครอบครัว รวมทั้งการจำกัดขนาดของครอบครัวให้ เหมาะสมกับฐานะความ เป็นอยู่ ในขณะที่ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาต่ำ จะมีปัญหาด้านการอ่าน การ เขียน ซึ่ง เป็นอุปสรรคต่อการ เรียนรู้ทักษะและทัศนคติในการประกอบอาชีพและการดำ เนินชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลในตารางที่ 3.2 พบว่า โดยทั่วไประดับการศึกษามีความสัมพันธ์ใน เชิงลบกับจำนวนบุตรที่ต้องการ คือ ในกลุ่มหัวหน้าครัว เรือนที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรมากกว่าหัวหน้าครัว เรือนที่มีการศึกษาระดับประถมปีที่ 4 และสูงกว่าประถมปีที่ 4 เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาและผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.23 คน ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.50 คน และผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.38 คน

เมื่อพิจารณาระดับของการใช้ เทคโนโลยีกับปัจจัยด้านการศึกษาของหัวหน้าครัว เรือน พบว่า แม้หัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับ เดียวกันแต่มีการศึกษาต่างกัน ก็จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ที่มีการใช้ เทคโนโลยีในระดับต่ำ และ เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.22 คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.52 คน และผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.40 คน

เมื่อพิจารณาถึงระดับของการใช้ เทคโนโลยีฯ และระดับการศึกษาควบคู่กันไป ยังพบความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ คือ เมื่อเปรียบ เทียบหัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ระดับสูงและ เป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงด้วย กับหัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำและ เป็นผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ความแตกต่างใน เรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการจะยิ่งมีมากขึ้น

อย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง และเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมปีที่ 4 จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.36 คน ส่วนหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุเดียวกันที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำและเป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาและมีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.22 คน แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับระดับของการใช้เทคโนโลยีฯ ที่มีต่อความแตกต่างในเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการ ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนอายุ 45 ปีขึ้นไป ก็เป็นไปได้ในลักษณะเดียวกับที่พบในกลุ่มอายุที่น้อยกว่า

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมปีที่ 4 ต้องการมีบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมปีที่ 4 นอกจากนั้นยังพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูงและเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง จะต้องมีบุตรโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำและด้อยการศึกษากว่า จะต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ดังกล่าวมาแล้วนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับสมมติฐานหลักของการวิจัยที่ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับที่สูงกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่า ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับที่ต่ำกว่าและสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูง จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.2 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัว เรือน เกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการ เกษตร อายุของหัวหน้าครัว เรือน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัว เรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ / อายุของหัวหน้าครัว เรือน	การศึกษา			รวม
	ไม่ได้รับการศึกษา & ต่ำกว่าป.4	ป.4	สูงกว่าป.4	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.22(69)	3.52(304)	3.40(15)	3.64(388)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	4.26(31)	3.48(219)	3.36(22)	3.56(272)
รวม	4.23(100)	3.50(523)	3.38(37)	3.61(660)
กลุ่มอายุ 45+				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.14(136)	4.37(153)	4.25(24)	4.24(313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	4.27(74)	4.10(134)	3.54(24)	4.09(232)
รวม	4.16(210)	4.24(287)	3.90(48)	4.18(545)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายได้

ผลผลิตทางด้านการเกษตรย่อมมีความสัมพันธ์กับรายได้ของเกษตรกร ดังนั้น ถ้าเกษตรกรนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิต ย่อมทำให้ผลิตผลทางด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมทางสังคม รวมทั้งจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยหัวหน้าครัวเรือนจำเป็นต้องจำกัดขนาดของครอบครัวให้เล็กลง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับจำนวนบุตรที่ต้องการ (ตารางที่ 3.3) พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไปที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี บุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยมากที่สุด (4.31 คน) รองลงมาคือ ผู้ที่มีรายได้สูงกว่า 20,000 บาท/ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.12 คน และผู้ที่มีรายได้ 5,100 - 20,000 บาท/ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.11 คน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะ ในช่วงวงจรชีวิตของคนกลุ่มอายุ 45 ปี การโฆษณาและการจัดบริการอุปกรณ์การคุมกำเนิดยังไม่แพร่หลายหรือมีราคาแพง ทำให้ผู้มีรายได้ต่ำไม่มีอำนาจซื้อ หรือจัดหาอุปกรณ์คุมกำเนิด รวมทั้งอาจมีความต้องการได้แรงงานเพิ่มเติมช่วยในการเกษตร จึงทำให้มีแนวความคิดเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่มีรายได้สูงดังกล่าว ส่วนหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับจำนวนบุตรที่ต้องการกลับตรงกันข้าม คือ หัวหน้าครัวเรือนผู้ซึ่งมีรายได้ 5,100 - 20,000 บาท/ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยจำนวนมากที่สุด คือ 3.65 คน รองลงมาคือ ผู้ที่มีรายได้สูงกว่า 20,000 บาท/ปี ต้องการมีบุตร 3.61 คน ส่วนผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3.55 คน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนวัยหนุ่ม ผู้ที่มีรายได้น้อยจำเป็นต้องจำกัดจำนวนบุตรและเว้นระยะเวลาการมีบุตรให้สอดคล้องกับสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้ผู้มีรายได้น้อยจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ดังกล่าวมากกว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่า ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทัศนคติที่มีต่อจำนวนบุตรในกลุ่มคนที่มีอายุน้อย จึงทำให้หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยต่ำกว่าหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป

และ เมื่อพิจารณาระดับของการใช้เทคโนโลยี่ฯ และระดับของรายได้ควบคู่กัน ยิ่งพบความสัมพันธ์ที่แปลกออกไปกว่า เมื่อแยกพิจารณาถึงอิทธิพลของรายได้หรือระดับการใช้เทคโนโลยี่ฯแต่ลำพังปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง กล่าวคือ

ประการแรก หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูงและมีรายได้สูงกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยมากกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูงและมีรายได้ต่ำกว่า เช่น หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่มีการใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง ผู้ที่มีรายได้ 20,000 บาทขึ้นไป ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.21 คน ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนผู้ซึ่งมีรายได้ 5,100 - 20,000 บาท ต้องการมีบุตร 4.05 คน และหัวหน้าครัวเรือนผู้ซึ่งมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.04 คน ซึ่งความสัมพันธ์นี้อยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างตรงข้ามกับที่ได้อธิบายในตอนแรกที่พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมีความต้องการที่จะมีบุตรมากกว่าผู้ที่มีรายได้สูง แต่ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่พบใหม่นี้อาจจะเกิดจากการที่ได้นำเอาตัวแปรใหม่ คือ การใช้เทคโนโลยีในระดับสูงเข้ามาเกี่ยวข้องในการพิจารณาได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเป็นตัวที่ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์แตกต่างออกไปจากความคาดหมายของผู้ศึกษาซึ่งไม่อาจอธิบายได้แน่ชัดว่า เนื่องมาจากสาเหตุใดที่แท้จริง

ประการที่สอง หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำและมีรายได้ต่ำกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยมากกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำและมีรายได้สูงกว่า เช่น หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำ ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.42 คน ผู้ที่มีรายได้ 5,100 - 20,000 บาท ต้องการมีบุตร 4.16 คน และผู้ที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.00คน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจาก หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและใช้เทคโนโลยี่ฯ ในการผลิตที่ต่ำ ต้องการแรงงานบุตรมาช่วยทำงานในไร่นา และคิดว่าการมีบุตรมากนั้นเป็นการส่งเสริมสถานภาพทางสังคม ตลอดจนหวังพึ่งพาบุตรในยามชรา หรือหวังพึ่งพาบุตรในการจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม เพื่อมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปดังปัจจุบัน

ประการที่สาม หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยมากกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ระดับต่ำและมีรายได้สูง เช่น หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูงและมีรายได้ตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.72 คน ส่วนผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำและมีรายได้มากกว่า 20,000 บาท ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.42 คน ในกรณีเช่นนี้หากจะถือว่ารายได้และระดับการใช้เทคโนโลยีฯที่สูงกว่าเข้ามามีอิทธิพลก็อาจจะสันนิษฐานว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูงมีการใช้เทคนิคในการประกอบการ ทุน ที่ดิน ฯลฯ ที่ทันสมัยกว่า ทำให้มีความสามารถในการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ผลผลิตต่อไร่สูงกว่า รวมทั้งมีความพร้อมในการขยายกิจการเพื่อทำเกษตรแบบการค้า ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำมีปัจจัยในการประกอบการที่ด้อยกว่า ถ้ามีบุตรมากจะเกิดปัญหาด้านที่ดินทำกิน ประกอบกับต้องการรักษามาตรฐานการครองชีพให้อยู่ในระดับเดิมหรือดีกว่า

อนึ่ง มีข้อที่น่าสังเกตก็คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับของการใช้เทคโนโลยีฯ รายได้ และจำนวนบุตรที่ต้องการนั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเมื่อพิจารณาหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท กับหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท แต่ถ้าแยกพิจารณารายได้ออกเป็นกลุ่ม พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่ต้องการกับรายได้จะแปรปรวน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดของข้อมูล สำหรับตัวแปรด้านรายได้นั้นเน้นเฉพาะรายได้ที่เป็นตัวเงิน แต่ข้อเท็จจริงสังคมเกษตรในชนบทนั้นยังมีรายได้อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่ใช่ตัวเงิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีฯ ทางด้านการเกษตร รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ/อายุของหัวหน้าครัวเรือน	รายได้			รวม
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	5,100-20,000 บาท	20,000บาท	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.56(169)	3.80(166)	3.42(53)	3.64(388)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.55(64)	3.45(121)	3.72(87)	3.56(272)
รวม	3.55(233)	3.65(287)	3.61(140)	3.61(660)
กลุ่มอายุ 45+				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.42(132)	4.16(126)	4.00(55)	4.24(313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	4.04(55)	4.05(105)	4.21(72)	4.09(232)
รวม	4.31(187)	4.11(231)	4.12(127)	4.18(545)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปลูกพืชหมุนเวียน

การปลูกพืชหมุนเวียนเป็นการปรับปรุงดินโดยวิธีธรรมชาติ และถือว่าเป็นเทคนิควิธีในการผลิตวิธีหนึ่ง แต่การปลูกพืชหมุนเวียนได้นั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหรือความพร้อมด้านต่าง ๆ เช่น มีระบบการชลประทานที่จะมีน้ำใช้เพาะปลูกหมุนเวียนหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว เกษตรกรมีระดับการศึกษาที่ดี ซึ่งจะทำให้มีการยอมรับเทคนิคสมัยใหม่สำหรับการผลิต และมีความรู้ในการวางแผนครอบครัวเพื่อจำกัดขนาดของครอบครัวให้พอเหมาะ รวมทั้งการแพร่กระจายเทคโนโลยี่ในเขตเกษตรกรรมต่าง ๆ

การปลูกพืชหมุนเวียน ซึ่งเป็นความต้องการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรในเขตเพาะปลูกที่สามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี และในทางอ้อมเป็นการนำแรงงานในครัวเรือนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยมีผลให้เกษตรกรมีงานทำตลอดปีและเป็นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร แต่การเพิ่มผลผลิตจะเป็นไปได้ลำบาก ถ้ามีจำนวนคนเพิ่มขึ้นซึ่งจะมาช่วยบริโภคอาหาร จึงเป็นการยากที่จะยกมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น (Yang, 1970 : 273-274) ดังนั้น เกษตรกรจึงจำกัดขนาดของครอบครัวให้เล็กลง เพื่อการยกมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น

สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนนี้ (ตารางที่ 3.4) พบว่า โดยทั่วไปหัวหน้าครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชหมุนเวียนจะมีความต้องการบุตรจำนวนน้อยกว่า ผู้ที่ไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน คือ หัวหน้าครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชหมุนเวียน จะมีความต้องการบุตรจำนวนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน เช่น หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่มีการใช้เทคโนโลยี่ในระดับสูงและทำการปลูกพืชหมุนเวียนมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ย 3.76 คน ส่วนหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุเดียวกันและใช้เทคโนโลยี่ในระดับเดียวกัน แต่ไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน มีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ย 4.21 คน แสดงว่า การปลูกพืชหมุนเวียน ในทางอ้อมแล้วมีผลทำให้เกิดความแตกต่างเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือน และมีข้อสังเกตในรายละเอียดถึงอิทธิพลของระดับการใช้เทคโนโลยี่ๆ ก็พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในทั้งสองกลุ่มอายุที่มีการใช้เทคโนโลยี่ในระดับต่ำและไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน จะมี

จำนวนบุตรที่ต้องการมากที่สุด คือ 3.68 คน สำหรับหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี และ 4.28 คนสำหรับหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป และหัวหน้าครัวเรือนในทั้งสองกลุ่มอายุ ที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูง ผู้ซึ่งทำการปลูกพืชหมุนเวียน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยที่สุด คือ 3.29 คน สำหรับหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี และ 3.76 คน สำหรับหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป

เท่าที่กล่าวมาแล้วจึงอาจสรุปได้ว่า การปลูกพืชหมุนเวียนและระดับความต่างกันในการใช้เทคโนโลยีในทางเกษตรมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับจำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชหมุนเวียน ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยจำนวนน้อยกว่า ผู้ที่ไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน ในทั้งสองกลุ่มอายุและทุกระดับของการใช้เทคโนโลยี และยิ่งมีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูงประกอบกับมีการปลูกพืชหมุนเวียน ก็ยิ่งทำให้ความต้องการมีบุตรจำนวนน้อยลงไปอีก เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชหมุนเวียน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำการปลูกพืชหมุนเวียน

ตารางที่ 3.4 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร การปลูกพืชหมุนเวียน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ/อายุของหัวหน้าครัวเรือน	การปลูกพืชหมุนเวียน		รวม
	ปลูก	ไม่ได้ปลูก	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี			
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.36(45)	3.68(339)	3.65(384)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.29(77)	3.66(194)	3.56(271)
รวม	3.31(122)	3.68(533)	3.61(655)
กลุ่มอายุ 45+			
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.07(55)	4.28(258)	4.24(313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.76(58)	4.21(174)	4.09(232)
รวม	3.91(113)	4.25(432)	4.18(545)

การชลประทาน

ระบบการชลประทานย่อมอำนวยประโยชน์ต่อการ เกษตรกรรม ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการปลูกพืชหมุน เวียน และจำนวน เดือนการทำงานของ เกษตรกร และจะมีผลทางอ้อมต่อการ เพิ่มผลผลิตและรายได้ของ เกษตรกร การใช้แรงงานของ เกษตรกรและการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของ เกษตรกร ดังนั้น หัวหน้าครัว เรือน เกษตรที่อยู่ใน เขตชลประทานหรืออยู่นอก เขตชลประทาน จึงน่าจะมีความแตกต่างกันใน เรื่องความคิด เกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการ

ข้อมูลในตารางที่ 3.5 แสดงให้ เห็นว่า โดยทั่วไปผู้ซึ่งอยู่ใน เขตที่มีระบบชลประทาน ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ยจำนวนน้อยกว่า ผู้ที่อยู่นอก เขตที่มีระบบชลประทาน กล่าวคือ หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปีที่อาศัยอยู่ใน เขตชลประทานต้องการมีบุตรจำนวนน้อยกว่า ผู้ซึ่งอยู่นอก เขตชลประทาน โดยมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดย เฉลี่ย 3.40 คน และ 3.64 คนตามลำดับ ส่วนหัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ก็มีรูปแบบของความสัมพันธ์ในลักษณะ เดียวกัน โดยหัวหน้าครัว เรือนที่อาศัยอยู่ใน เขตชลประทาน ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.05 คน และหัวหน้าครัว เรือนที่อาศัยอยู่นอก เขตชลประทาน ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.21 คน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาระดับของการใช้ เทคโนโลยีฯ และระบบชลประทานควบคู่กัน พบว่า หัวหน้าครัว เรือนที่อยู่นอก เขตชลประทาน และใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ จะต้องการมีบุตรจำนวนมากกว่า หัวหน้าครัว เรือนที่อยู่ใน เขตชลประทานและใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ที่อยู่นอก เขตชลประทานและใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.27 คน ส่วนผู้ที่อยู่ใน เขตชลประทานและใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 4.05 คน สำหรับผู้ที่อยู่นอก เขตชลประทานและใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับที่ต่างกัน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการต่างกัน เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่ใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.55 คน ผู้ที่ใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำที่ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.69 คน แต่มีข้อสังเกตก็คือ หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี มีที่อยู่ใน เขตชลประทาน และใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูงกลับ

มีความต้องการบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่าผู้ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ กล่าวคือ ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.62 คน ส่วนผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 2.91 ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการอาศัยอยู่ในเขตชลประทาน และมีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูง เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบการเกษตรกรรม เช่น ทำให้สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง หรือเมื่อหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็สามารถทำการปลูกพืชหมุนเวียน เช่น พืชตระกูลถั่วต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปรับปรุงสภาพของดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และมีผลทำให้จำนวนเดือนการทำงานของเกษตรกรสูงขึ้น รวมทั้งความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น ทำให้หัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตชลประทานและมีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูง ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยจำนวนมากกว่า

อย่างไรก็ตามแนวโน้มโดยทั่วไปที่พบจากการทดสอบอิทธิพลของปัจจัยด้านการชลประทาน อาจกล่าวได้ว่า ระบบชลประทานมีผลทำให้เกิดความแตกต่างเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือน โดยผู้ที่อยู่ในเขตชลประทาน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่อยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานของการศึกษาที่ว่า "หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในชุมชนที่มีระบบชลประทาน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่า ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนที่มีระบบชลประทาน"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.5 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัว เรือน เกษตร จำแนกตามการใช้ เทคโนโลยี่ทางด้านการ เกษตร ระบบการชลประทาน และอายุของหัวหน้าครัว เรือน

การใช้ เทคโนโลยี่ฯ/ อายุของหัวหน้าครัว เรือน	เขตชลประทาน		รวม
	ใน เขตชลประทาน	นอก เขตชลประทาน	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี			
- การใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำ	2.91(22)	3.69(365)	3.65(387)
- การใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง	3.62(50)	3.55(221)	3.56(271)
รวม	3.40(72)	3.64(586)	3.61(658)
กลุ่มอายุ 45+			
- การใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.05(41)	4.27(271)	4.24(312)
- การใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง	4.05(62)	4.11(170)	4.09(232)
รวม	4.05(103)	4.21(441)	4.18(544)

การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

กรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นดัชนีอันหนึ่งที่สะท้อนให้ เห็นสถานภาพทาง เศรษฐกิจของเกษตรกร ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินน่าจะมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือ เกษตรกรซึ่ง เป็นผู้ที่ เช่าที่ดินทำกินและปัจจุบันปัญหาเรื่องการขาดที่ดินทำกินของ เกษตรกรกำลัง เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย ประกอบกับนโยบายของรัฐบาล เกี่ยวกับการสงวนรักษาป่าไม้ในปัจจุบัน ทำให้การขยาย เนื้อที่ถือครองด้วยการบุก เบิกป่า เป็นไปได้ลำบาก เกษตรกรจึง เริ่มมีความรู้สึกว่า การขยายเนื้อที่ถือครองไปสามารถทำได้ ผลที่ตามมาก็คือทำให้คาดว่า เกษตรกรน่าที่จะต้องปรับค่านิยมและพฤติกรรมด้านภาวะ เจริญพันธุ์ด้วยการจำกัดขนาดของครอบครัวให้ เล็กลงกว่าเดิม

จากข้อมูลในตารางที่ 3.6 พบว่า โดยทั่วไปหัวหน้าครัว เรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 61.3 (952 คน) ต้องการมีบุตรจำนวน

มากกว่าผู้ที่มีที่ดิน เป็นของตน เองบางส่วน ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 13.5 (210 คน) หรือผู้ที่ไม่มีที่ดิน เป็นของตน เอง เลย (เช่าทั้งหมด) ซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 14.1 (219 คน) เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองทั้งหมด ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.78 คน ส่วนหัวหน้าครัว เรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองบางส่วน ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.42 คน และผู้ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เลย ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.35 คน ทั้งนี้ เนื่องจากหัวหน้าครัว เรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองบางส่วน ซึ่งปัจจุบันมีปัญหาทางด้านที่ดินทำกิน เช่น ขาดพื้นที่ที่ เหมาะสมกับการ เพาะปลูกที่ เพียงพอ ราคาค่า เช่าที่ดินสูง สำหรับการขยาย เนื้อที่ เพาะปลูกด้วยการถางป่านั้นก็ทำได้ลำบาก ส่วนการซื้อที่ดินจากบุคคลอื่นมา เป็นของตน เองก็ขาดกำลังซื้อ เนื่องจากขาด เงินออม เพราะผลิตผลและราคาสินค้า เกษตรตกต่ำ จาก เหตุผลดังกล่าวทำให้หัวหน้าครัว เรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองบางส่วน ต้องการจำกัดขนาดของครอบครัวให้ เล็กลง

เมื่อพิจารณาระดับของการใช้ เทคโนโลยีฯ และการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินควบคู่กัน พบว่า หัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง และมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองทั้งหมด ต้องการมีบุตรจำนวนมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองทั้งหมด ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.81 คน ซึ่งสูงกว่าผู้ที่ใช้ เทคโนโลยีในระดับ เดียวกัน แต่ เป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เอง เพียงบางส่วนหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เลย โดยมีจำนวนบุตรที่ต้องการ เฉลี่ย 3.27 คนและ 3.43 คนตามลำดับ แสดงให้ เห็นว่า การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีส่วนทำให้ เกิดความแตกต่างใน เรื่องแนวความคิด เกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะมีความสัมพันธ์ใน เชิงบวกกับจำนวนบุตรที่ต้องการ ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจาก ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เองทั้งหมดมีสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างจะมั่นคงกว่า ทำให้มีความพร้อมที่จะทำการ เลี้ยงดูบุตรที่ เพิ่มขึ้นมาได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตน เอง เลยหรือมี เพียงบางส่วน

นอกจากนั้นกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินน้อย อาจเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อย ประกอบกับจำนวนข้อมูลของบุคคลกลุ่มอายุนี้มีจำนวนน้อย จึงอาจทำให้ความสัมพันธ์มีลักษณะที่ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน คือ ผู้ที่มีจำนวนเนื้อที่ถือครองและเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกน้อย จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่าผู้ที่มีเนื้อที่ถือครองและเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกมากกว่า แต่มีข้อสังเกตก็คือ การแยกตัวแปรวิเคราะห์ทางด้านการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก ทำให้มีความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน แต่เนื่องจากได้มีข้อจำกัดของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ที่ไม่ได้วิเคราะห์ทั้ง 2 ตัวแปรควบคู่กัน เพราะหัวหน้าครัวเรือนที่มีเนื้อที่ในการเพาะปลูกมาก อาจไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเลย แต่เป็นการเช่าที่ดินผู้อื่นทำเกษตรกรรมเป็นต้น

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับจำนวนบุตรที่ต้องการหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง ต้องการมีบุตรมากกว่าผู้ที่มีกรรมสิทธิ์เป็นของตัวเองบางส่วน หรือผู้ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเลย ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานในการศึกษาที่ว่า "หัวหน้าครัวเรือนเกษตรนี้มีจำนวนเนื้อที่ถือครองมากกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่าผู้ที่มีจำนวนเนื้อที่ถือครองน้อยกว่า"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.6 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยี/ อายุของหัวหน้าครัวเรือน	กรรมสิทธิ์ในที่ดิน			รวม
	เป็นของตนเองทั้งหมด	เช่าทั้งหมด	เป็นของตนเองบางส่วน	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.76 (236)	3.25 (40)	3.54 (111)	3.65 (387)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.81 (129)	3.43 (51)	3.27 (90)	3.56 (270)
รวม	3.78 (365)	3.35 (91)	3.42 (201)	3.61 (657)
กลุ่มอายุ 45+				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.46 (239)	3.40 (35)	3.67 (39)	4.24 (313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	4.22 (135)	4.02 (51)	3.80 (46)	4.09 (232)
รวม	4.37 (374)	3.77 (86)	3.74 (85)	4.18 (545)

หมายเหตุ จำนวนข้อมูลที่ขาดหายไป 342 รายนั้น คือ หัวหน้าครัวเรือนที่ทำมาหากินอยู่ในครัวเรือน โดยยังไม่ได้มีการแบ่งปันกรรมสิทธิ์

จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก

จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก ย่อมมีความสัมพันธ์ไม่มากก็น้อยกับขนาดของที่ดินที่ถือครองและระดับของการใช้เทคโนโลยีฯ และการใช้กำลังแรงงานในการเกษตรกรรม ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ทำฟาร์มขนาดใหญ่และเป็นผู้มีความชำนาญเฉพาะเป็นพวกที่นิยมรับสิ่งใหม่ๆ (ระดม เศรษฐีธร, 2515:132) ดังนั้นการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่มักมีการใช้เทคโนโลยี เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรไม่มีความ

จำ เป็นที่จะต้องมีครอบครัวขนาดใหญ่ เพื่อนำแรงงาน เข้ามาใช้ในการ เกษตรกรรม

จากการวิ เคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 3.7 พบว่า ในทำนอง เดียวกับจำนวนที่ดิน ที่ถือครอง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับจำนวนบุตรที่ต้องการคือ จำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูก มีความสัมพันธ์ใน เชิงบวกกับจำนวนบุตรที่ต้องการ คือ หัวหน้าครัว เรือนที่มี จำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมากกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดย เฉลี่ยมากกว่า หัวหน้าครัว เรือนที่มีจำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกน้อยกว่า เช่น หัวหน้าครัว เรือนใน กลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่มี เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมากกว่า 26 ไร่ ต้องการมีบุตรจำนวน มากที่สุดคือ 3.88 คน รองลงมาคือผู้ที่มีจำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูก 15-25 ไร่ ต้อง การมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.63 คน และผู้ที่มี เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกต่ำกว่า 14 ไร่ ต้องการ มีบุตรจำนวนน้อยที่สุด คือ 3.34 คน ในกลุ่มหัวหน้าครัว เรือนอายุ 45 ปีขึ้นไปก็มีความสัมพันธ์ ใน เชิงบวก เช่น เดียวกัน ระหว่างจำนวน เนื้อที่ที่ใช้ เพาะปลูกและจำนวนบุตรที่ต้องการ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแยกตามระดับของการใช้ เทคโนโลยี่ฯ และจำนวน เนื้อ ที่ที่ใช้ เพาะปลูกมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ หัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยี่ในระดับสูง และมี เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกต่ำกว่า 14 ไร่ จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อย โดย เฉพาะ อย่างยิ่งในกลุ่มอายุ 15-44 ปี เมื่อ เปรียบ เทียบกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.28 คน ทั้งนี้อาจ เป็น เพราะว่า ผู้ที่ใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง เพื่อประกอบการ เกษตร แต่มี เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกจำนวนน้อย จึงไม่จำ เป็น ต้องใช้แรงงานคนมากนัก ในขณะที่หัวหน้าครัว เรือนที่มีการใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำ และ มีจำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมากกว่า 26 ไร่ จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากที่สุด เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.96 คน ทั้งนี้อาจจะ เป็น เพราะว่า เกษตรกรถึงแม้จะมีจำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมาก แต่ก็มิได้มีการใช้ เทคโนโลยี่ฯ ในระดับที่ก้าวหน้าพอ เพื่อ เพิ่มผลผลิตทาง เกษตรกรรมให้ได้ประโยชน์ เต็มที่ ทำ ให้มีความต้องการแรงงานคนมาก เพื่อช่วยในการผลิต เหล่านี้

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า จำนวน เนื้อที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมีความสัมพันธ์ใน เชิงบวก กับจำนวนบุตรที่ต้องการซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ว่า หัวหน้าครัว เรือน เกษตรที่มีจำนวน เนื้อ ที่ที่ใช้ในการ เพาะปลูกมากกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่า ผู้ที่มี เนื้อที่ที่ใช้ในการ

เพาะปลูกน้อยกว่า นอกจากนั้นยังพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกเท่ากัน แต่มีการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตรในการประกอบการระดับที่ต่างกัน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการแตกต่างกันไปด้วย โดยผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับที่สูงกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่า ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับที่ต่ำกว่า ซึ่งเหตุการณ์นี้ก็เป็นเครื่องสนับสนุนแนวความคิดที่ว่า เทคโนโลยีฯ ในระดับสูงก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องขนาดของครอบครัวได้

ตารางที่ 3.7 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ/อายุของหัวหน้าครัวเรือน	จำนวนเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูก			รวม
	ต่ำกว่า 14 ไร่	15-25 ไร่	26+ไร่	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.37(148)	3.67(128)	3.96(112)	3.64(388)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.28(86)	3.55(78)	3.79(108)	3.56(272)
รวม	3.34(234)	3.63(206)	3.88(220)	3.61(660)
กลุ่มอายุ 45+				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.95(114)	4.25(77)	4.52(122)	4.24(313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.74(68)	3.69(62)	4.58(102)	4.04(232)
รวม	3.87(182)	4.00(139)	4.54(224)	4.18(545)

การมีไฟฟ้าใช้ในชุมชน

การมีไฟฟ้าใช้ เป็นดัชนีอันหนึ่งที่วัดความทันสมัยหรือความเจริญของชุมชนต่าง ๆ ได้ ซึ่งน่าจะมีผลต่อทัศนคติหรือแนวความคิดที่แตกต่างกันของชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้กับชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้

จากการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ (ตารางที่ 3.8) พบว่า การมีไฟฟ้าใช้ในชุมชนมีผลใน เชิงลบกับจำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัว เรือน คือ หัวหน้าครัว เรือนในทุกกลุ่มอายุ ที่มีการใช้เทคโนโลยีทั้งในระดับต่ำและในระดับสูง ผู้ที่อยู่ในชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่อยู่ในชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.23 คน ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.72 คน และมีข้อสังเกตก็คือ หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 45^{+} ปี ที่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับต่ำผู้ซึ่งอยู่ใน เขตที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องการมีบุตรมากที่สุด คือ 4.34 คน และหัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ เดียวกันที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ ต้องการมีบุตรน้อยที่สุด คือ 4.05 คน ความแตกต่างค่อนข้างมากในลักษณะที่พบนี้ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลร่วมกันระหว่างการอยู่ในชุมชนที่เจริญกว่า เช่น การมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านกับการมีความก้าวหน้าในการใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในการผลิต ผลผลิตทางการ เกษตรของหัวหน้าครัว เรือน

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การมีไฟฟ้าใช้ในชุมชน น่าที่จะมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด เกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยหัวหน้าครัว เรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.8 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยี่ทางด้านการเกษตร การมีไฟฟ้าใช้ชุมชน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยี่ฯ/อายุของหัวหน้าครัวเรือน	การมีไฟฟ้าใช้ในชุมชน		รวม
	มีไฟฟ้า	ไม่มีไฟฟ้า	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี			
- การใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำ	3.17(86)	3.74(295)	3.61(381)
- การใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง	3.28(85)	3.69(182)	3.56(267)
รวม	3.23(171)	3.72(477)	3.59(649)
กลุ่มอายุ 45+			
- การใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับต่ำ	4.08(83)	4.34(225)	4.27(308)
- การใช้เทคโนโลยี่ฯ ในระดับสูง	4.05(86)	4.13(144)	4.10(230)
รวม	4.07(169)	4.26(369)	4.20(538)

จำนวนเดือนที่ว่างงาน

แรงงานคนนับว่ามีความสำคัญต่อเกษตรกรรมของประเทศไทย แต่เนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรโดยเฉพาะในชนบท ทำให้เกิดปัญหาแรงงาน เพราะมีแรงงานส่วนเกินเพิ่มมากขึ้น เป็นต้นว่า การว่างงานค่าจ้างแรงงานต่ำ การว่างงานแอบแฝง การทำงานต่ำระดับ การว่างงานตามฤดูกาล ฯลฯ ประกอบกับปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตรกรรม ทำให้ความต้องการแรงงานลดลง เกษตรกรจึงจำเป็นต้องจำกัดขนาดของครอบครัวให้เล็กลงด้วย

จากข้อมูลในตารางที่ 3.9 พบว่า จำนวนเดือนที่ว่างงานของเกษตรกรมีความสัมพันธ์

ใน เชิงลบกับจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยหัวหน้าครัว เรือนที่มีจำนวน เดือนที่ว่างงานมากกว่า จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่า ผู้ที่มีงานทำตลอดทั้งปีหรือผู้ที่มีจำนวน เดือนของการว่าง งานน้อยกว่า เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ที่มีงานทำตลอดปี ต้องการ มีบุตรโดย เฉลี่ย 3.75 คน ผู้ที่ว่างงาน 1-6 เดือน ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ย 3.52 คน และผู้ที่ว่างงานมากกว่า 6 เดือนในรอบปี ต้องการมีบุตรโดย เฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.19 คน นั้นแสดงว่าจำนวน เดือนที่ว่างงาน เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างใน เรื่องจำนวนบุตร ที่ต้องการ ทั้งนี้ เพราะ เกษตรกรที่มีจำนวน เดือนที่ว่างงานสูงนั้นมีปัญหา เรื่องแรงงานในระดับ ครอบครัวอยู่แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นการว่างงานตามฤดูกาล การว่างงานแอบแฝง ฯลฯ ซึ่ง เป็นปัญหาใน เรื่องการทำมาหากิน และถ้า เกษตรกรมีจำนวนบุตรที่ เพิ่มมากขึ้น ก็จะยิ่งทำให้ เกิดปัญหาแรงงานในครัว เรือนที่รุนแรงยิ่งขึ้น ดังนั้น สิ่ง เหล่านี้จึงอาจ เป็นปัจจัยที่บีบบังคับ ให้ เกษตรกรที่ว่างงานมาก เกินไปจำ เป็นต้องจำกัดขนาดของครัว เรือนให้ เล็กลง

เมื่อพิจารณาถึงระดับของการใช้ เทคโนโลยีฯ และจำนวน เดือนที่ว่างงานของ เกษตรกรควบคู่กันไป ยิ่งพบความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ คือ หัวหน้าครัว เรือนในทั้งสองกลุ่ม อายุที่มีการใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ผู้ซึ่งมีงานทำตลอดทั้งปีจะมีจำนวนบุตรที่ต้องการ มากที่สุด เช่น หัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ซึ่งมีงานทำตลอดทั้งปีต้องการ มีบุตรโดย เฉลี่ย 4.33 คน ทั้งนี้อาจจะ เนื่องมาจากผู้ที่ใช้ เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ต้อง อาศัยแรงงานคนส่วนใหญ่ในการประกอบการ และยิ่ง เป็นผู้ที่มีงานทำตลอดปีก็ยิ่งต้องการแรง งานมากยิ่งขึ้น ในขณะที่หัวหน้าครัว เรือนในทั้งสองกลุ่มอายุ ก็มีการใช้ เทคโนโลยีฯในระดับ สูง ผู้ซึ่งว่างงานมากกว่า 6 เดือน จะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยที่สุด เช่น หัวหน้าครัว- เรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ผู้ซึ่งว่างงานมากกว่า 6 เดือนในรอบปี ต้องการมีบุตร 2.78 คน ส่วนหัวหน้าครัว เรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ซึ่งว่างงานมากกว่า 6 เดือนในรอบปี ต้องการมีบุตร 3.64 คน แต่มีข้อสังเกตก็คือ มีประชากรจำนวนค่อนข้างน้อยในทั้ง 2 กลุ่ม อายุ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า จำนวน เดือนที่ เกษตรกรว่างงานมีผลใน เชิงลบกับ จำนวนบุตรที่ต้องการโดยหัวหน้าครัว เรือนที่มีจำนวน เดือนที่ว่างงานมากกว่า จะมีจำนวนบุตรที่

ต้องการโดย เฉลี่ยน้อยกว่า ผู้ที่มีงานทำตลอดทั้งปีหรือมีจำนวน เดือนที่ว่างงานน้อยกว่า ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยที่ว่า "หัวหน้าครัว เรือน เกษตรที่มีจำนวน เดือนที่ว่างงานมากกว่าจะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่า ผู้ที่มีจำนวน เดือนที่ว่างงานน้อยกว่า"

ตารางที่ 3.9 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัว เรือน เกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการ เกษตร จำนวน เดือนที่ว่างงานของ เกษตรกร และอายุของหัวหน้าครัว เรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ/อายุของหัวหน้าครัว เรือน	จำนวน เดือนที่ว่างงาน			รวม
	มีงานทำตลอดปี	ว่างงาน 1-6 เดือน	ว่างงานกว่า 6 เดือน	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	3.80(172)	3.53(198)	3.39(18)	3.64(388)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	3.69(115)	3.51(148)	2.78(9)	3.54(272)
รวม	3.75(287)	3.52(346)	3.19(27)	3.61(660)
กลุ่มอายุ 45+				
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ	4.33(129)	4.24(163)	3.76(21)	4.24(313)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับสูง	4.20(91)	4.11(116)	3.64(25)	4.09(232)
รวม	4.27(220)	4.19(279)	3.70(46)	4.18(545)

การ เป็นสมาชิกของกลุ่ม เกษตรกร

การรวมกลุ่มของ เกษตรกรนับว่า เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ผลิต เพื่อก่อให้ เกิดอำนาจในการต่อรองด้านต่าง ๆ เช่น ราคาผลผลิต ฯลฯ นอกจากนั้นการรวมตัวกันดังกล่าวยังมีผลต่อการ เผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ เกษตรกรซึ่งจะมีผลต่อแนวความคิดด้านต่าง ๆ ของ เกษตรกร รวมทั้ง เรื่องขนาดของครอบครัว ดังนั้น หัวหน้าครัว เรือนที่ เป็นสมาชิกของกลุ่ม เกษตรกร น่าจะมีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ เป็นสมาชิกของกลุ่ม เกษตรกร

จากตารางที่ 3.10 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 4.22 คน ซึ่งน้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุเดียวกัน แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร โดยต้องการมีบุตรเฉลี่ย 4.32 คน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรนั้น มีโอกาสในการศึกษาหาความรู้และศึกษาในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการดำรงชีวิตที่ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร จึงต้องการมีบุตรจำนวนน้อยแต่มีคุณภาพ ส่วนหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรกับจำนวนบุตรที่ต้องการกลับตรงกันข้ามคือ หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.80 คน ซึ่งมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุเดียวกัน แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร โดยต้องการมีบุตรเฉลี่ย 3.48 คน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมากจากสาเหตุ 2 ประการคือ ประการแรก เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร มีความรู้และศึกษาในการประกอบอาชีพ มีฐานะดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร จึงทำให้หัวหน้าครัวเรือนตระหนักถึงความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตรในอนาคต ประการที่สอง เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่ายังไม่ได้เข้าสู่วัฏจักรชีวิตเดียวกับกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนอายุมาก ซึ่งได้ผ่านขั้นตอนการสร้างครอบครัวขึ้นมาระยะหนึ่งแล้ว จึงทำให้ต้องการมีบุตรจำนวนมากกว่า

เมื่อพิจารณาระดับการใช้ระดับเทคโนโลยีฯ และการเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรควบคู่กันไป พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ แม้จะเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร ปรากฏว่าต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยจำนวนมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ หัวหหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ 15-44 ปี ที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแต่มีการใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับต่ำ ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย 3.84 คน ซึ่งสูงกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ในระดับเดียวกัน แต่เป็นผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยเพียง 3 47 คน ข้อมูลจากตารางนี้และผลที่ปรากฏไม่อาจสรุปได้แน่นอน ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจะมีความสัมพันธ์กับความต้องการที่จะมีบุตรมากหรือน้อยของหัวหน้าครัวเรือน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่องของข้อมูลส่วนนี้ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งข้อจำกัดอาจรวมถึง (1) การเป็นสมาชิกกลุ่มของเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ (2) ระยะเวลาของการเป็น

สมาชิกกลุ่ม ซึ่งไม่มีในรายละเอียดของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ (3) การเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น อาจจำกัดเฉพาะผู้ที่มีฐานะค่อนข้างยากจน เพื่อมุ่งหวังในการกู้ยืมเงินลงทุนจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ในขณะที่ผู้มีฐานะดีหรือทำเกษตรกรรมแบบการค้าจะไม่สนใจที่จะเป็นสมาชิก จากข้อจำกัดดังกล่าวจึงทำให้แบบแผนของความสัมพันธ์แตกต่างกันในกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุต่างกัน กล่าวคือ ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป ผู้ที่เป็นสมาชิกฯ จะมีความต้องการบุตรทำงานน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ฯ แต่ในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนอายุ 15-44 ปี แบบแผนที่พบนั้นตรงกันข้ามและข้อมูลที่ปรากฏในตารางนี้ชี้ให้เห็นว่าระดับการใช้เทคโนโลยีฯ ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อความคิดของหัวหน้าครัวเรือนมากกว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เพราะผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯ ระดับสูงในทุกกลุ่มจะต้องการมีบุตรน้อยกว่าผู้ที่ใช้เทคโนโลยีฯระดับต่ำกว่า

ตารางที่ 3.10 จำนวนบุตรที่ต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร จำแนกตามการใช้เทคโนโลยีทางด้านการเกษตร การเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร และอายุของหัวหน้าครัวเรือน

การใช้เทคโนโลยีฯ/อายุของหัวหน้าครัวเรือน	การเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร		รวม
	เป็นสมาชิก	ไม่เป็นสมาชิก	
กลุ่มอายุ 15-44 ปี			
- การใช้เทคโนโลยีฯ ระดับต่ำ	3.84(89)	3.47(30)	3.75(119)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ระดับสูง	3.76(116)	3.50(22)	3.72(138)
รวม	3.80(205)	3.48(52)	3.73(257)
กลุ่มอายุ 45+			
- การใช้เทคโนโลยีฯ ระดับต่ำ	4.42(84)	4.50(16)	4.43(100)
- การใช้เทคโนโลยีฯ ระดับสูง	4.07(114)	4.13(15)	4.08(129)
รวม	4.22(198)	4.32(31)	4.23(229)